

DIASPORA SOMALIAA TUKEMASSA

Järjestöjen ja yritysten tuki jälleenrakennukselle

AINOMAIJA LEHTONEN, 2026

SUOMEN
SOMALIA
VERKOSTO

Sisällysluettelo

ALKUSANAT.....	3
AKTIIVINEN SOMALIDIASPORA	4
DIASPORAN TOIMINNAN KARTOITUS	5
KESKEISET TOIMINTASEKTORIT	7
JULKINEN RAHOITUS	8
YKSITYISHENKILÖT JA YRITYKSET RAHOITAJINA	10
KOKEMUKSIA HALLINNOSTA	12
KORRUPTION HAASTE.....	14
SUHTEELLINEN TURVALLISUUS	15
ERILAINEN TOIMINTAKULTTUURI	16
AVOMIELISYYS JA ASENNE TEKEMISESSÄ.....	18
DIASPORATAAKKA	20
VUOROVAIKUTUS JA YHTEISTYÖ	21
VERTAISTUKEA	22
ONNISTUMISIA.....	23
MIKSI LÄHDIT?	24
LOPUKSI	25
LÄHTEET	29

ALKUSANAT

Aloitin tämän projektin osana Tampereen yliopiston Public and Global Health maisteriopintojeni lopputyötä alkuvuodesta 2025. Suomen Somalia-verkoston toiminnanjohtajan Maiju Korpelan ja IOM:n projektikoordinaattorin Saara Parkkalin kanssa yhdessä mietimme, miten voisin hyödyntää opiskeluihini liittyvää harjoittelujaksoa Suomen somalidiasporan hyväksi. He ehdottivat, että kartoittaisin somalidiasporan jäsenten aktiivista osallistumista Somalian kehitykseen niin kehitysyhteistyön kuin yritys yhteistyön saralla. Ajatus haastatteluprojektista syntyi.

Valmistautuessani ensimmäiseen tapaamiseen oli ahminut kaiken saatavillani olevan Somaliaan liittyvän kirjallisuuden, kahlannut Somalian historiaa netistä ja yrittänyt hahmottaa, mitä Somalia maana ja kansana oikeastaan tarkoittaa. En nimittäin ennen tätä tiennyt Somaliasta tai somalialaisuudesta juurikaan mitään, lukuun ottamatta poikani muutamaa lapsuudenaikaista somalitaustaista ystävää ja niitä uutisotsikoita, jotka olivat muistissa 1990-luvun muuttoliikkeestä. Sukelsin maailmaan ja kulttuuriin, joka oli uusi ja tuntematon ja on sitä toki vieläkin.

Tämä kymmenen kuukautta on ollut vaikuttava ja poikkeuksellinen matka, jonka aikana olen saanut oppia valtavasti asioita, ja joka on kiehtova hyvin monella tasolla. Olen kuullut huikeita tarinoita, miten kekseliäillä ratkaisuilla ja rohkeudella on taklattu esteitä ja kuinka tärkeää on osata kyseenalaistaa omia opittuja tapoja ja asenteita, kuinka tärkeää on kuunnella toista. Olen myös ymmärtänyt, miten tärkeää yhteistyö on ja kuinka toimiva yhteistyön pohjaa keskinäiseen kunnioitukseen. Ennen kaikkea olen saanut kohdata joukon upeita ihmisiä, jotka ovat antaneet minulle aikaansa ja tietämystään, ja avoimuutensa ansiosta näyttäneet minulle uuden pienen palan maailmaa. Olen siitä kiitollinen.

Ainomaija Lehtonen

Helsingissä 15.10.2025

AKTIIVINEN SOMALIDIASPORA

1990-luvulla, kun Somalian keskushallinto romahti sisällissodan myötä, arviolta kaksi miljoonaa somalialaista lähti maasta pakolaisiksi eri puolille maailmaa, myös Suomeen. Tämän muuttoliikkeen muodostamia yhteisöjä kutsutaan somalidiasporaksi. Tällä hetkellä Suomen somalialaiset ovat Suomen kuudenneksi suurin vieraskielinen ryhmä, ja somalin kieltä puhuu äidinkielenään yli 28 000 ihmistä. (*Väkiluvun kasvu hidastui vuonna 2025* | Tilastokeskus, n.d.)

Jo 1990-luvun lopussa aktiiviset somaliyhteisön jäsenet alkoivat perustaa Suomessa yhdistyksiä, joiden kautta haluttiin auttaa kotimaahan konfliktin jalkoihin jääneitä ihmisiä. Yhdistysten kautta toteutettiin kehitysyhteistyöhankkeita eri puolilla Somaliata, ja liki kolmenkymmenen vuoden aikana hankkeita ja projekteja on tehty kymmeniä, ellei satoja. Rahoitus näihin hankkeisiin on tullut sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta, mm. Suomen ulkoministeriö on osallistunut hankkeiden rahoitukseen kansalaisjärjestöille suunnatun rahoituksen kautta¹.

Vuonna 2004 kahdeksan yhdistystä perusti yhdistyksille kattojärjestön, Suomen Somalia-verkoston, jonka kautta yhteistyötä ja Somaliassa tehtävän kehitysyhteistyön laatua ja vaikuttavuutta haluttiin parantaa. Sitten Somaliaverkostoon on liittynyt yli 30 järjestöä.

Diasporajärjestöjen lisäksi Somaliassa on toiminut perinteisiä kehitysyhteistyöjärjestöjä, muiden muassa Kansainvälinen solidaarisuussäätiö, Kirkon ulkomaanapu, Lääkärin sosiaalinen vastuu ja Pelastakaa lapset. Myös näissä on tehty yhteistyötä somalidiasporan kanssa.

Alun perin Suomen ja Somalian välisen kehitysyhteistyön juuret ulottuvat jo 1970-luvulle ja erityisesti 1980-luvun alussa syntyi tuberkuloosin ehkäisyn ympärille rakentuneita hankkeita. 1988 asteittain alkanut sisällisota ja sen tuomat turvallisuusuhat vaikeuttivat kuitenkin toimintaa, ja suuri osa hankkeista loppui. Suomen somalidiasporan aktiivisuus Somalian auttamiseksi aktivoi jälleen kehitysyhteistyötä.

Kansainvälisen siirtolaisjärjestön IOM:n MIDAFINNSOM-ohjelma² käynnistyi Somaliassa vuonna 2008 ja päättyi vuoden 2025 alussa. Sen kautta on rekrytoitu ja lähetetty diasporaan kuuluvia ammattilaisia tukemaan Somalian jälleenrakennusta erityisesti terveys- ja koulutussektoreilla. Yli 260 somalidiasporan asiantuntijaa on vienyt osaamistaan takaisin Somaliiaan. Tämä on ollut tärkeä alusta myös osalle yksityisten terveysprojektien syntyä, sillä osa sittemmin yksityisistä toimijoista on aluksi ollut IOM:n projekteissa mukana.

¹ Isompia, julkisella rahalla tehtyjä hankkeita on kymmeniä. Yksityisten lähettämät avustuskontit ja pienemmät avustuskohdeet nostavat määrän satoihin. Yksityisellä sektorilla tarkoitetaan tässä yhteydessä lisäksi hankkeita tai projekteja, joita on organisoitu yksityisten yhdistysten tai yritysten kautta. Osa hankkeista on saanut osarahoitusta tai

tukea myös julkisilta toimijoilta, kuten Ulkoministeriöltä tai Finnpartnershipiltä.

² Migration for Development in Africa (MIDA). Suomen ulkoministeriön on tukenut MIDA FINNSOM -ohjelmaa vuodesta 2008 lähtien. Sen yksi keskeinen tavoite on parantaa erityisesti naisten ja lasten terveyttä.

Somalidiasporat ovat osaltaan osallistuneet myös rauhanneuvotteluihin, auttaneet saamaan eri osapuolet yhteisen pöydän ääreen ja olleet mukana tapaamisten käytännön järjestelyissä. Rauhan rakentaminen ja vahvistaminen Somaliassa on monien projektien taustalla ja peruslähtökohta tekemiseen, vaikka sitä ei aina niin näkyvästi sanoitettaisikaan. Lisäksi apua sodan runtelemaan maahan annetaan edelleen perheiden ja sukulaisten henkilökohtaisesti lähettämällä avustuksilla.

Suomen somalidiaspora on aktiivinen toimija myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Diasporan ylläpitämien yhdistysten kautta tuetaan laaja-alaisesti Suomen somalialaisia ja

tehdään paljon esimerkiksi kotouttamiseen liittyvää työtä³. Jotkut yhdistykset pyrkivät myös ottamaan osaa poliittisiin keskusteluihin, erityisesti maahanmuuttoon liittyvissä asioissa.

Ensimmäisten Somaliasta muuttaneiden pakolaisten jälkeen Suomeen on syntynyt uusia sukupolvia, jotka ovat jo suomalaisiksi kasvaneita. Myös heistä moni on halunnut vaikuttaa sosiaaliin ja yhteiskunnallisiin asioihin ja löytänyt tiensä järjestötoimintaan.

Toisaalta monelle luontevampi tapa toimia ja vaikuttaa on yrittäjäys, ja yritystoimintaa kohdistuu enenevässä määrin myös Somaliaan.

DIASPORAN TOIMINNAN KARTOITUS

Siinä missä järjestötoimijat ovat Suomen Somalia-verkostolle tuttuja, on verkostolla ollut vähemmän koottua tietoa Suomen somalidiasporan kautta yksityisellä sektorilla Somaliassa toimivien yritysten ja yhteisöjen toiminnasta. Kartoituksen tarkoitus on päästä tarkastelemaan, hiukan pintaa syvemältä, millaisia onnistumisia ja haasteita nämä yritykset ja hankkeet Somaliassa kohtaavat. Millä tavalla rahoitus organisoidaan, miten toimijat kokevat turvallisuustilanteen, millaisia kulttuurisia eroavaisuuksia he kohtaavat, mikä motivoi ihmisiä lähtemään haastaviin olosuhteisiin ja miten he kokevat työnsä merkityksen. Osa yrityksistä tai hankkeista oli

raporttia tehtäessä jo lopetettu, osa edelleen toiminnassa.

Toive oli haastattelujen avulla löytää mahdollisia yhtäläisyyksiä ja uusia ideoita, joita Somaliaan lähtemistä harkitsevat voisivat hyödyntää sekä tuoda esille niitä käytännön asioita ja havaintoja, joita eri toimijat ovat kohdanneet ja käytännön työssä saaneet. Tärkeä tavoite on myös tehdä näkyväksi se laaja tuki, jota Suomen somalidiaspora antaa Somalian jälleenrakennukselle.

Haastateltavat valikoituivat Suomen Somalia-verkoston sekä Suomessa toimivan Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n

³ Ks. esim. Esma ry, Kanava nuoriso ry, Lieksan Somali Perheyhdistys, Moniheli, jne. Suomessa toimivia yhdistyksiä on paljon. Tässä raportissa

keskitytään ainoastaan Somaliassa tapahtuvaan työhön.

(International Organisation of Migration) kontaktien kautta. Maantieteellisesti hankkeet ja yritysprojektit sijoittuivat sekä Somaliiaan että Somalimaahan⁴.

Monen haastattelun tausta oli terveyssektorilla ja tämä olikin kartoituksen lähtökohta: selvittää Somaliassa nimenomaan terveysalalla toimivia yrityksiä. Lopulta haastatteluja tehtiin kuitenkin myös muiden yrittäjien kuten rakennus- ja vesihuollossa sekä viestintäorganisaatioissa toimivien kanssa. Somalidiasporan keskuudessa tehdään myös paljon media- ja kulttuurityötä. Nämä toimialat on kuitenkin rajattu tämän raportin ulkopuolelle, koska haastateltaviksi ei valikoitunut ketään tämän alueen yritysmuotoisesti toimivaa asiantuntijaa.

Haastateltavat olivat mukana hankkeissa, jotka ovat olleet suurimmalta osalta pienimuotoisia, joskin laajalle levinneitä, ruohonjuuritasolla tapahtuneita projekteja. Ne ovat käytännössä olleet vain muutamien ihmisten tai pienen ryhmän organisoimia. Monesti ne ovat lähteneet henkilökohtaisesta tarpeesta auttaa tai edistää Somalian jälleenrakentamista. Pienimuotoisista organisaatioista huolimatta näillä toimilla on ollut erittäin merkittävä vaikutus yhteisöllisellä tasolla ja hankkeista hyötyneiden ihmisten elämänlaadun parantamisessa niillä paikkakunnilla, joilla toimintaa on toteutettu.

Tämä kartoitus ei ilmennä Suomen somalidiasporan tekemän työn koko kuvaa eikä kartoita kaikkia tekijöitä, jotka toimivat Somaliassa. Tämä ei siis ole kaikenkattava raportti yritys- tai kehitystoiminnasta Somaliassa. Kartoitus on pintaraapaisu laajasta toimijakentästä, ja sen tavoitteena on sukeltaa hiukan pintaa syvemmälle erityisesti yksityisen sektorin ruohonjuuritason toimintaan, joissa

rahoitusta kerätään eri kanavista ja joissa työ on paikallista.

Kartoitus tehtiin haastattelemalla joko kasvotusten tai Teams-etätyöskeskustelussa. Kaikki haastattelut äänitettiin haastateltavien luvalla ja ne litteroitiin kirjalliseen muotoon. Haastatteluja tuli yhteensä 15. Lisäksi aihetta taustoitettiin tapaamalla ihmisiä, joilla oli ammatillista kokemusta tästä aihepiiristä.

Tavoiteltavien vastausten pohjalta syntyi haastattelurunko ja kysymykset, joita haastatteluissa käytettiin laajasti ja haastattelut etenivät pitkälti haastateltavien kertomien kokemusten kautta. Raportin otsikot syntyivät vastauksista nousseista teemoista.

Raportti on rakennettu haastatteluissa nousseiden teemojen mukaan niin, että ensin käsitellään käytäntöön liittyviä asioita kuten rahoitusta, hallintoa, korruptiota, turvallisuutta ja ongelmakohtia. Sen jälkeen pureudutaan toimintakulttuuriin, tukeen, onnistumisiin ja motivaatioon. Lopuksi vedetään yhteen ne merkityksellisimmät asiat, joita haastatteluissa nousi esiin.

⁴ Somalimaa on itsenäiseksi julistautunut hallinnollinen alue.

KESKEISET TOIMINTASEKTORIT

On tärkeää ymmärtää, että Somalia yhteiskuntana ja toimintaympäristönä muuttuu ja kehittyy koko ajan. Ne asiat, jotka viisi vuotta sitten olivat vallitsevia, eivät välttämättä päde enää tänään. Erot Somalian eri maantieteellisten alueiden välillä voivat myös olla suuria⁵.

Turvallisuustilanteen paraneminen mahdollistaa myös hallinnon rakenteiden vahvistumista, kun pystytään keskittymään muuhun kuin sotimiseen. Toisaalta turvallisuuden osalta liikettä tapahtuu sekä parempaan että huonompaan. Somalia tarvitsee edelleen kipeästi hallinto-infrastruktuurin vahvistumista.

Tällä hetkellä Somaliassa ja Somalimaassa toimii suuri määrä terveysalan yrityksiä⁶, niin yksityisiä kuin kehitysyhteistyörahoituksen turvin ylläpidettäviä sekä pieni osa myös Somalian valtion ylläpitämiä⁷. Tarve on suuri, sillä Somalian sisällissota romahdutti maan terveydenhuoltojärjestelmän ja ihmisten mahdollisuus saada apua terveyteen liittyviin ongelmiin on edelleen paikoittain hyvin heikko.

Huolimatta suuresta määrästä terveystoimijoita kaikki ihmiset eivät silti saa tarvitsemaansa apua. Terveysasemien voimavarat ovat pieniä, ne eivät ole kaikkien saavutettavissa pitkien maantieteellisten matkojen tai rahan puutteen vuoksi, eikä niitä osata hyödyntää puutteellisen tiedon vuoksi. Myös päällekkäisiä toimijoita on paljon, koska yhtenäinen toimintastrukturi ja keskusjoh-

toinen organisointi on riittämätöntä. Villit markkinat terveyssektorilla ovat johtaneet ajoittain myös kilpailuun maksavista asiakkaista. On myös huomattava, että yksityishenkilöt maksavat suurimman osan terveysmenoista, erityisesti erikoissairaanhoidon, laboratorio- ja lääkäripalveluihin sekä lääkkeisiin liittyvistä menoista omasta pussistaan. (Ahmed et al., 2023; *Reduction of Somali Health Budget after 2023 Debt Relief a Betrayal* - Amnesty International, n.d.)

”Me yritämme osaltamme auttaa saamaan sellaiset säännöt ja lait, että päästään valelääkäriestä ja valesairaaloista pois. Täällä terveyspuolella toimivan henkilön pitää olla hyvin varovainen, koska kenttä on iso ja tänne on päässyt mukaan kaikenlaisia vaarallisia toimijoita” Nro 3.

Pitkä ja äärimmäisen brutaali sisällissota sekä Somaliassa aika ajoin kurittanut kuivuus ja tulvat ovat ajaneet ihmiset nälänhätään ja katastrofaaliseen terveystilanteeseen. Ei siis ole ihme, että juuri terveyssektori on koettu ensisijaiseksi ja tärkeäksi kohteeksi myös avustustoiminnassa. Erityisesti äitiys- ja lisääntymisterveys on ollut ja on edelleenkin tärkeä osa-alue terveyteen liittyvissä kysymyksissä.

⁵ Käytän tässä yhteydessä Somaliasta tarkoittamaan laajasti maantieteellistä aluetta Afrikan sarvessa. Jos kysymys on erikseen Somalimaasta tai Somalian liittotasavallasta, tuon sen tekstissä esiin.

⁶ Terveystarjonta kartalla ks. yst. (*Health Facility Mapping* - - Google My Maps, n.d.)

⁷Kansainväliset avustujajärjestöt ja kanasalaisjärjestöt kattavat noin 45% terveysmenoista, yksityisellä rahoituksella katetaan toiset 45%, julkinen terveydenhuolto kattaa vain noin kymmenesosan. (Ahmed et al., 2023)

Koulujen rakentaminen syrjäseuduille ja oppimisen mahdollistaminen sekä tytöille että pojille on ollut alusta asti diasporan yksi tärkeä päämäärä. Nykypäivänä myös ammattikoulutuksen tukeminen on tärkeä osa kehitysyhteistyötä ja erittäin merkityksellinen tulevaisuudessa⁸. Näissä projekteissa myös yhteiskunnallisilla instituutioilla kuten yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla niin Suomessa kuin Somaliassa on tärkeä rooli. Haastateltavista muutamat panostivatkin juuri tähän yhteistyöhön.

Jälleenrakennuksen päästyä alkamaan ja yhteiskuntarauhan vahvistuessa ovat toiminta-kohteet myös laajentuneet. Esimerkiksi vesihuollon osalta kaivojen poraaminen

erityisesti kuivuudesta kärsivälle maaseudulle on ollut tärkeää ja kytkeytyy vahvasti myös terveyteen puhtaan veden saannin kautta.

Ympäristöprojektit, puiden istutukset ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyvän ympäristötietoisuuden lisääminen ovat myös olleet jo pitkään käynnissä⁹. Ympäristön suojeleminen, kuten puiden kasvattaminen, kytkeytyy läheisesti eroosioon ja sitä kautta kuivuuteen, joka taas osaltaan linkittyy terveyteen. Rakennusprojektit voi myös nähdä paikallisten ihmisten työllistymisen ja ammatillisen osaamisen vahvistajina ja näin ne kytkeytyvät kokonaisvaltaisempaan hyvinvointiin.

JULKINEN RAHOITUS

Kehitysyhteistyöhankkeiden rahoitus on murroksessa, ja tarve etsiä uusia toimivia ratkaisuja on suuri. Julkista rahaa on tarjolla niukemmin, jolloin yksityisesti rahoitettujen hankkeiden sekä ennen kaikkea yritysyhteistyön merkitys on kasvanut.

Somaliassa toimii tällä hetkellä 11 suomalaista kansalaisjärjestöä ja Suomen tuki kansalaisjärjestöille on viime vuosina ollut 3,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2024 Suomen Ulkoministeriö keskeytti Somalian maaohjelman eli kahdenvälisen kehitysyhteistyön Somalian kanssa. Syy keskeytykseen oli, että hallitusohjelmassa linjattiin, että kehitysyhteistyö ehdollistetaan omien kansalaisten vastaanottamiselle ja kansainvälisen sään-

töperusteisen järjestyksen tukemiselle. (Suomen Kehitysyhteistyö Somaliassa - Ulkoministeriö - Ulkoministeriö, n.d.) Kahdenvälisen maaohjelman keskeytys ei vaikuta suoraan suomalaisten kansalaisjärjestöjen rahoitukseen Somalian kehitysyhteistyössä, mutta kehitysyhteistyön ehdollistaminen ja kehitysyhteistyöhön kohdistuneet leikkaukset ovat herättäneet huolta myös kansalaisjärjestöjen keskuudessa rahoituksen jatkuvuudesta.

Rahoitusmekanismi Somaliassa tapahtuvalle toiminnalle riippuvat paljolti siitä minkä laajuisia projektit ovat ja mihin ne kohdistuvat. Erityisesti hankerahoituksissa rahoitus koostuu usein julkishallinnon (esim. ulkoministeriön¹⁰)

⁸ Somalian väestö on yksi maailman nuorimmista, viidesosa on 10–20-vuotiaita, joten koulutukselliseen ja ammatilliselle tuelle on suuri tarve.

⁹ Ks. esim. Ramaad-ympäristöhanke (alkoi 2014).

¹⁰ Ulkoministeriöllä on ollut useita tukimuotoja, joilla se tukee kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyötoimintaa: ohjelmatuki, hanketuki, viestintä- ja globaalikasvatustuki sekä EU-

ja yksityisiltä tahoilta kerättyjen lahjoitusten kokonaissummasta. Finnpartnership¹¹ rahoittaa ja tukee yritysten toimintaa Afrikan sarven alueelle, mutta nykyään liikekumppanuusohjelmien rahoitusta voivat hakea myös oppilaitokset, tutkimuslaitokset ja kansalaisjärjestöt. Painopiste on selkeästi menossa siihen suuntaan, että kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeissa toivotaan mukana olevan myös yksityisen sektorin toimijoita.

Julkisen rahoituksen ehtona on lähes aina omarahoitusosuus, joka on 15-30% hankkeen kokonaiskustannuksista. Siksi toimijat joutuvat hankkimaan rahoitusta aina myös yksityiseltä sektorilta.¹² Esimerkiksi Finnpartnershipin rahoitus maksetaan vasta jälkikäteen toteutuneiden kustannusten perusteella. Tästäkin omarahoituksen osuus on 15 %. Osa haastateltavista piti tätä mallia hyvänä, koska se tuo läpinäkyvyyttä ja estää väärinkäytökset. Toiset taas kokivat sen ongelmana, koska oman alkupääoman on oltava merkittävä, jotta rahoitusta voi myöhemmin saada.

Finnpartnershipiltä saa myös käytännön tukea rahoituksen hakuprosesseissa. He myös järjestävät esimerkiksi matchmaking-tapahtumia suomalaisten ja kehittyvien maiden yritysten kesken. Toiminta on aktiivista ja omalta osaltaan kertoo siitä, mihin suuntaan kehitysyhteistyö on menossa: yritysmuotoinen toiminta halutaan sitoa osaksi kehitysyhteistyötä.

”Yleensä ne diasporayritykset, jotka saa tämän Finnpartnershipin rahoituksen, niin siinä on ehtona, että ne toimii ja että niillä on liikevaihtoa. Ne työllistää ihmisiä Suomessa ja ne pärjää täällä. Eli itse

asiassa diasporayritys, joka toimii täällä ja on veronmaksaja ja sitten se niinku bonuksena laajentaa toimintaa Somaliaan.” Nro 1.

Kaikkia projekteja ei aina saada vietyä loppuun asti. Eräs haastateltava kertoo, kuinka startup-yritys ei onnistunut saamaan liiketoimintaansa vauhtiin. Tekijät olivat nuoria, auttamisen halu palava, mutta rahoitus pohjaa omasta takaa ei juuri lainkaan. Lopputuloksena oli kuitenkin syväsukellus paikallisen kulttuurin ymmärtämiseen. Seuraava hanke onnistuikin yhteistyössä Suomen Somalia-verkoston kanssa – kokemus ja tuki olivat aiempaa vahvemmat.

Haastatteluissa tuli myös esiin, että monella yksittäisellä diasporan jäsenellä ei ole osaamista eikä oikein mahdollisuuksiakaan rahoituksen hankinnassa, vaikka halu auttaa olisi suuri. Näissä tilanteissa väylä on joskus löytynyt IOM:n tai kansalaisjärjestöjen kuten Kirkon Ulkomaanavun, Kansainvälisen solidaarisuussäätiön tai Lääkäreiden sosiaalinen vastuu ry:n kautta. Näissäkin tilanteissa tarvitaan kuitenkin usein jonkinlainen järjestäytynyt yhteisö, jonka kautta avustustoiminta voidaan toteuttaa.

Rahoitus voi myös tulla tavaroiden ja tarvikkeiden muodossa. Niitä yhdistykset ja yksityishenkilöt ovat keränneet lahjoituksena julkiselta ja yksityiseltä sektorilta. Usein nämä ovat mm. potilassänkyjä, lääkintälaitteita, sairaalatarvikkeita, tutkimuslaitteita, mittareita jne. Avustuskontteja lähetetään usein kohteisiin, joihin lahjoittajilla on erityiset siteet, kuten synnytysklinikalle omaan kotikylään.

rahoituksen kansallisen osuuden tuki kansalaisjärjestöille.

¹¹ Finnpartnership on ulkoministeriön rahoittama liikekumppanuusohjelma, jonka palvelut ovat ilmaisia niin suomalaisille kuin kehittyvien

markkinoiden toimijoille. Finnpartnershipin toiminta tähtää kehityksen vauhdittamiseen globaalissa etelässä kestävässä liiketoiminnan myötä.

¹² Toisaalta myös kehitysyhteistyöjärjestöiltä vaaditaan aina omarahoitusosuutta, joka on nykyään 10 %.

YKSITYISHENKILÖT JA YRITYKSET RAHOITAJINA

Haastatteluissa tuli esille julkisen rahoituksen hakuprosessin monimutkaisuus – hakeminen vaatii omaa erityisosaamista ja vie aikaa. Joskus tämä voi olla este hakea julkista rahoitusta, ja moni kokeekin, että yksityisistä lähteistä kerätty rahoitus on ketterämpää.

Osa toiminnasta rahoitetaan täysin yksityisin varoin. Yhdistykset voivat kerätä rahoitusta myymällä omia palvelujaan. Ne konsultoivat muita yrityksiä tai yhdistyksiä omilla erityisalueillaan ja laskuttavat näistä toimista. Saadulla maksulla kustannetaan esimerkiksi avustuskontin lähetys Somaliaan. Näissä tapauksissa julkista rahoitusta ei ole lainkaan.

Alle kymmenentuhannen euron pienkeräyslupa on helposti saatavissa viranomaisilta, joten sitä käytetään paljon.

Osalla yrittäjistä, jotka toimivat Somaliassa, on toimiva yritys myös Suomessa. Yrityksen tulorahoituksen turvin he pystyvät laajentamaan toimintaansa Somaliaan. Julkisen rahoituksen saaminen vaatii vähintäänkin yksityistä alkupääomaa.

”Meillä oli oma yritys täällä ja sitten Somalian päässä oli yrityskumppanuus. Me itse sijoitettiin se raha, mutta sitten saatiin jonkun verran Finnpartnershipiltä takaisin.” Nro 5

Projektit ja hankkeet ovat hyvin erikokoisia. Porakaivohankkeen tai sairaalan rakentamisen rahoituksen tarve luonnollisesti huomattavasti suurempi kuin paikallisella ympäristöhankkeella, jossa pääpaino on ennen kaikkea tiedon jakamisella ja kouluttamisella. Erityisesti isoissa hankkeissa alkupääoman tulee olla

tarpeeksi kattava ja varmalla pohjalla, jotta toimiva kokonaisuus saadaan toteutettua. Moni haastateltava korosti tarkkojen laskelmien ja suunnitelmien tekemistä sekä odottamattomien kuluerien ennakointia. Moni yrittäjä jättää myös palkkatyön Suomessa, jolloin myös omat elämisen kustannukset on huomioitava rahoituksen suunnittelussa.

Haastateltavat pohtivat, olisiko mahdollista rakentaa kevyitä lainasysteemejä tai kehityskumppanuuksia, joissa Suomen valtio voisi olla osakkaana. Haastateltavat näkivät, että Suomessa on valtavasti osaamista, jota voisi viedä Somaliaan, mutta koska luottamus Somalian toimintamahdollisuuksiin on pieni, ei usein uskalleta lähteä. Toiminta nojaa myös lähestulkoon pelkästään somalidiasporan tai kehitysyhteistyöhankkeiden varaan. Somaliassa toimivia suomalaisyrityksiä, joissa ei ole minkäänlaista kytköstä somalidiasporaan, tuli esiin vain muutama.

”No mulla oli helppo lähteä mukaan, koska mä oon itse somalitaustainen. Mutta sitten joku suomalainen, joka ei tiedä Somaliasta ja hän on nähnyt pelkästään lehdestä uutisia. Kuinka paljon voi nähdä hyvää bisnestä? Se on niin kun luoton rakentaminen ja luoton osoittaminen, puhutaan maasta, jossa on sodittu 30 vuotta ja kaikkien näköistä on ollut.” Nro 5.

Osa rahoituksesta tulee Somalian sisältä, siellä asuvilta ihmisiltä, joilla on rahaa. Myös esimerkiksi Turkki on avustanut Somaliaa

runsaasti¹³. Rahoitusta antavat myös ihmiset, jotka eivät itse syystä tai toisesta halua olla käytännön toimissa mukana, mutta ovat valmiita sen sijaan rahoittamaan yrityksiä.

”Näille ihmisille, joille on kertynyt varallisuutta, he etsivät hyviä ideoita ja pystyvät rahoittamaan niitä. Esimerkiksi sinä, jolla on omaisuutta, sun jälkeläiset tai läheisten sukulaisten jälkeläiset valmistuvat lääkäreiksi, niin sinä sitten rakennat heille sairaalan.” Nro 3.

Myös kansainvälisellä diasporalla on rahoituksen hankkimisen kannalta merkittävä rooli. Vaikka osa kohteista on pieniä, ruohonjuuritasolla toimivia, diasporayhteisö on maailmanlaajuinen.

Osa diasporasta pitää tiivistä yhteyttä toisiinsa, ja he myös päättävät yhteisistä avustuskohteista kansainvälisellä tasolla. Usein nämä kohteet valikoituvat niin, että joku diasporan jäsen ehdottaa avustuskohdetta, joka on hänelle tärkeä – esimerkkinä synnytysklinikan perustaminen synnyinseudulle. Ehdotus ja sen budjetti käydään läpi, ja mikäli ehdotus hyväksytään, päätetään, mistä maista diasporat ovat mukana ja kuinka paljon rahaa kustakin maasta tulee kerätä. Henkilö, joka ehdotuksen on tehnyt, ryhtyy projektin koordinoijaksi. Kaikki informaatio ja rahoituksen kerääminen tapahtuu nettialustojen kautta.

”Esimerkiksi me halutaan rakentaa poliisiasema. Sitten lähdetään kirje Amerikkaan ja sitten tulee kokous ja asiaa käsitellään. Katsotaan budjetti, joko minun ehdotukseni hyväksytään tai sanotaan ei ole mahdollista, tällä hetkellä joku muu projekti on tärkeämpi. Mut jos sanotaan joo, niin sitten suomalaiset voitte kerätä tuon määrän rahaa, lontoolaiset tuon määrän rahaa, norjalaiset tuon verran.” Nro 9.

Voisi sanoa, että käytännössä kaikki haastateltavien esittelemät projektit, oli ne toteutettu yksityisten lahjoitusten avulla tai yritysrahoituksella, olivat luonteeltaan avustusprojekteja. Ne työllistivät paikallisia, mutta niissä oli mukana yhteisöä tukevaa toimintaa laajemminkin. Osa projekteista jatkui itsenäisinä, paikallisten ylläpitäminä yrityksinä. Oli myös yritystoimintaa, joissa kustannukset ja paikallisille lankeavat maksut olivat pienempiä kuin yleinen hintataso, ja näin ne mahdollistivat laajemman ihmisjoukon pääsemisen toiminnan piiriin.

”Siinä oli bisnestä, mutta samalla myös niin kuin avustusta. Miksi mä sanon näin, on se, että meidän yritys teki tätä paljon halvemmalla, kuin mitä oli aikaisemmin tehty.” Nro 5.

¹³ Somalia on saanut apua vuodesta 2011 lähtien yli miljardi USD. (*Turkey Signed Two Major Deals with Somalia. Will It Be Able to Implement Them?* -

Somali Times, n.d.; *Turkish Aid Agency Supports Somalia's Development through over 500 Projects*, n.d.)

KOKEMUKSIA HALLINNOSTA

Somaliassa on edelleen heikko hallintoinfrastruktuuri, yhteiskuntarakenne on hajanainen ja sirpaleinen. Vahva, toimiva keskusjohtoinen valtionhallinto puuttuu. Toimintakentän itsenäisyyden laajuus riippuu paljolti siitä, millaisia hankkeet tai projektit ovat. Niissä tapauksissa, joissa työt ja projektit tehdään paikallisesti, ruohonjuuritasolla, valtionhallintoa ei erityisesti tarvita. Myös yritykset ja yksityisesti rahoitetut hankkeet voivat toimia melko vapaasti ilman ministeriöiden apua, mikäli ne muuten toimivat säädettyjen asetusten rajoissa. Silti monet projektit ovat riippuvaisia vähintään paikallishallinnosta, eikä niitä voi ilman paikallisviranomaisten lupaa tehdä. Monessa yhteydessä tuli esille, että on äärimmäisen tärkeää tehdä läheistä yhteistyötä paikallishallinnon kanssa ja kysyä heidän näkemystään asioista.

Hankkeissa tai projekteissa, joissa toimitaan julkisen sektorin, esimerkiksi julkisen terveydenhuollon kentällä, on valtion- tai aluehallinnon toimijoiden oltava mukana. Näissä tapauksissa tarvitaan ministeriöiden luvat ja koordinaatioyhteistyötä, ja niissä on usein myös mukana muita yhteistyökumppaneita, kuten paikallisia järjestöjä ja yliopistoja.

Paikallisten järjestöjen ja koulutusinstituutioiden mukanaolo onkin erittäin merkityksellistä, jotta tiedetään millaisia koulutuslinjauksia ja työskentelytapoja paikallisesti tarvitaan. Paikalliset toimijat voivat tunnistaa järjestelmän aukot ja puutteet sekä määrittää tarvittavat toimenpiteet esimerkiksi terveydenhuollon vahvistamiseksi.

Klaanijärjestelmä on myös edelleen asia, joka pitää ottaa huomioon kentällä työskennellessä. Nuoremmalle sukupolvelle, joka on asunut lähestulkoon koko elämänsä länsimaissa, sen syvälinen merkitys sosiaalisena ja yhteiskunnallisena järjestelmänä tuli yllätyksenä. Klaanijärjestelmä herätti haastattavissa vastakkaisia mielipiteitä, mutta esille tuli myös se, että järjestelmä tuo turvaa epävakaisissa oloissa, eikä sen vaikutusvaltaa tule väheksyä.

Eräs haastatettava oli myös sitä mieltä, että sisällissodan jälkeisessä yhteiskunnassa tarvittaisiin kipeästi parempaa johtamisosaaamista ja johtamiskoulutusta.

”Somaliaan tarvittaisiin parempia johtajia. Sisällissota on johtanut siihen, että heillä ei ole johtamiskoulutusta eikä johtajia, jotka osaisivat johtaa ja opettaa johtamista. On myös seksuaalista häirintää ja ym. eikä kunnon säädöksiä estämään tätä.” Nro 4.

Haastatteluissa tuli ilmi monen pienemmän hankkeen haaste ”kilpailussa” isompien hankkeiden rahoituksen ja organisoinnin kanssa. Isolla kansainvälisillä avustajajärjestöillä, kuten YK-järjestöillä Unicefilla tai UNFPA:lla, on pääsy ministeriöiden ”pöytiin”, kun taas pienemmillä tekijöillä ei. Isot hankkeet edellyttävät paljon hallinnollista työtä, ja ministeriöt saavat osan rahoituksestaan näistä laajoista kehityshankkeista. Mitä suurempi hankkeen vetovastuussa oleva toimija on, sitä uskottavampi se kyseiselle ministeriölle on. Pienet toimijat eivät tästä syystä kiinnosta. Nousi myös esiin kokemuksia siitä, että pieniä

toimijoita ei otettu tosissaan myöskään isojen järjestöjen taholta, jotka olivat tottuneet tekemään rahakkaita projekteja ja ”kirjoittamaan kauniita raportteja”.

Toimiminen yhteistyössä isojen globaalien kehitysyhteistyöjärjestöjen koettiin usein hankalana. Vaikka niillä onkin suuremmat resurssit, ne koetaan byrokraattisiksi, ja käytännön toimintaan pääseminen vie aikaa. Moni kokikin, että pienempien toimijoiden kanssa ja lähempänä ruohonjuuritasoa työskentely on sujuvampaa ja tehokkaampaa.

Selkeää haastetta aiheutuu siitä, että täysin kattavaa tietoa menossa olevista terveysprojekteista ei ole välttämättä saatavilla, ja näin päällekkäisyyksiä ja jopa ristiriitaista toimintaa voi tapahtua.

Ongelma toki on myös se, että eri toimijat, yliopistot mukaan lukien, eivät aina luota hallintoon. Haastatellut toivat esiin vahvaa epäluottamusta sekä selkeitä tiedonvaihtoon liittyviä ongelmia. Hallinto on edelleen hajanaista ja vaihtuvuus henkilöstössä korkeaa. Myös paikallissidonnaisuus näkyy hallinnossa – se alue, mistä päättäjät on maantieteellisesti kotoisin, on vahvoilla. Tämä ei toki ole uusi ilmiö politiikassa: vedetään kotiinpäin.

Politiikkaa ei haastatteluissa erityisesti sivuttu, ja vaikutti siltä, että siitä pyrittiin pysymään erillään. Toisaalta osa haastateltavista, erityisesti jo pitkään diasporahankkeissa toimineet, olivat olleet järjestämässä rauhanneuvotteluja, organisoimassa rauhan-

konferensseja ja perustamassa rauhankomiteoita. Tosin he olivat olleet järjestävinä osapuolina, eivät itse rauhanneuvottelijoina.

Osassa haastatteluita tuli myös esille, että jotta oma toiminta pystytään turvaamaan, ei politiikkaan sekaannuta lainkaan. Toiminta on järjestetty niiden toimintatapojen mukaan ja sen hallinnon alaisuudessa, mikä kulloinkin alueella vallitsi.

”Silloin kun Somalimaa hallitsi aluetta, me toimittiin Somalimaan viranomaisten kanssa ja silloin kun Puntmaa hallitsi, me toimittiin Puntmaalaisten kanssa. Se oli sellainen periaate. Ja jos esiintyi vääryyksiä, niin totta kai niitä yritettiin muuttaa... mutta me oltiin käytännönläheisiä. Vielä huonompi olisi ollut, ettei oltaisi oltu siellä ollenkaan. Miten auttaa silloin?” Nro 9.

On myös huomattava, että niin Somalia-verkosto, kuten moni muukin kehitysyhteistyötä tekevä diasporajärjestö tai muut kehitysyhteistyöjärjestöt ovat tarkoituksellisen epäpoliittisia. Puolueettomuus on keskeinen edellytys työn toteutumiselle ja samalla se on usein olennainen turvallisuuteen liittyvä tekijä.

KORRUPTION HAASTE

Korruptio on edelleen merkittävä ongelma erityisesti suuremmissa hankkeissa. Osa maksuista on myös hallinto- ja viranomaismaksuja, jotka eivät varsinaisesti ole korruptiota, mutta joihin on syytä varautua. Ne voivat aiheuttaa yllättäviä kuluja ja niihin varautuminen on vaikeaa, jos ei ole paikallista tuntemusta.

Haastatteluissa nousi arvioita siitä, että on järjestöjä, jotka lahjoivat paikallisia, jotta saavat projektit tehtyä. Esille tuli myös se, että mitä avoimemmin projekteja tehdään, sitä vähemmän erilaisia välistäviä on. Kun käytettävissä olevat varat on esitetty selkeästi ja rehellisesti kerrotaan mihin rahaa käytetään, projektissa mukanaolijat luottavat sen vetovastuullisiin.

”Tämä on tällainen projekti. Tällainen budjetti, kaikille nyt avoin. Tähän tarvitaan tämä määrä tekijöitä, työntekijät valitaan näin ja näillä kriteereillä. Hyödynsaajia on nää ja nää ja nää.

Ihmiset eivät ole pahoja. Heillä on ollut korruptoituneita johtajia ja he epäilevät, että sinäkin tulet käyttämään heitä hyväksi. Mutta jos sä avaat heille et tää on virallinen projektin dokumentti ja budjetti näin, tekijälle tulee näin, ja nämä ovat ne jotka saavat hyötyä. Ja ihmiset näkee, että kaikki on OK.” Nro 9.

Joidenkin haastateltavien mielestä Suomen diasporalla on hyvä maine, projektit ovat hyvin hoidettuja ja avoimia. Näin he ovat vahvistaneet Suomen hyvää mainetta laajemminkin ja

vieneet Somaliaan hyviksi havaittuja suomalaisia toimintatapoja.

Esille tuli myös se, että ruohonjuuritasolla toimittaessa, pienellä budjetilla paikallisten kanssa, projektin vaikuttavuus on yllättävänkin suurta. Haastateltavat kokivat, että vaikutus on todennäköisesti merkittävämpi kuin isompien budjettien projekteilla. Näissä pienemmissä hankkeissa tuki kohdistuu selkeämmin juuri sinne, minne sen pitääkin, ja korruptiota ilmenee vähemmän, koska toimijoita ja väliportaita on vähemmän.

Korruptiota on, sanoivat haastateltavat. Sen estämiseksi on tärkeää, että heti aluksi valmistaudutaan siihen, kenen kanssa tullaan tekemään töitä. Jotkut käyttivät ulkopuolista niin kutsuttua ”chief ” -henkilöä, jolla on tarpeeksi vaikutusvaltaa selvittää mahdollisia ristiriitoja.

Mitä avoimempia projektit ovat, sitä helpompi niitä on kontrolloida. Kun tiedetään, kuinka suuri budjetti on, paljonko mistäkin työstä maksetaan, mitä materiaalit maksavat, mitä muita kuluja kertyy jne, korruptiolle jää vähemmän tilaa, eikä siihen synny haluakaan, kertoivat haastateltavat.

”Kun asiat tekee avoimesti ja se on kaikkien hyväksymään, niin silloin korruptio vähenee. Ja jos yhteistyöyrittäjä oli se suomalainen tai paikallinen, ei toimi suoraan ja avoimesti ja ihmiset epäilee korruptiota, niin he tekevät sitä ihan samalla mitalla.” Nro 9.

SUHTEELLINEN TURVALLISUUS

Turvallisuustilanne Somaliassa on sisällissodan vuosien jälkeen parantunut mutta tilanne myös elää paikasta riippuen. Somalimaassa ja erityisesti sen pääkaupungissa Hargeisassa on ollut turvallista diasporatoimijoiden osalta jo pidempään, kun taas Mogadishu koetaan vielä osittain turvattomaksi. Turvallisuuden kokemukseen liittyy luonnollisesti myös paljon se, mistä päin Somaliaa haastateltavat tai heidän sukunsa olivat kotoisin. Ne, joilla oli sukulaisia Mogadishussa, kokivat sen turvallisemmaksi, kuin ne, joilla sukulaisuussiteet puuttuivat. Kaupungit, joissa on toimivat paikalliset viranomaiset ja poliisi, koettiin turvallisemmiksi kuin maaseutu. Tähän liittyy hallinnon heikko toimintakyky. Turvallisuusuhkaa aiheuttavat esimerkiksi terroristijärjestö Al-Shabaabin valtopyrkimykset erityisesti syrjäseuduilla sekä levottomuudet eri hallintoalueiden välillä¹⁴.

”Haasteita riittää ja pahimmassa tapauksessa voi olla, että sairaala tai paikka missä pyörität bisnestä, räjäytetään. Pahimmassa tapauksessa! Nyt terrorismia vastaan taistellaan, mutta mehän ollaan opittu -- sodissa terrorismia vastaan, että mitään ideologiaa ei saa pois pelkästään pommittamalla ja ampumalla. Tarvitaan vastaideologia!” Nro 3.

Klaaneilla on edelleen turvallisuuskysymyksissä merkitystä, erityisesti syrjäseuduilla. Esimerkiksi (vielä vuonna 2019) klaanin päälliköiltä on tarvittu turvallisuustakuut, kun on alettu suunnitella rakennusprojekteja syrjäseuduille.

”Kun lähdin maalle tekemään projektia, piti olla yhteydessä klaanin päälliköihin. Minun heimon mies piti soittaa hänellä ja sanoa, että tämä firma tulee...ja tarvitsemme teiltä, että takaatte heidän turvallisuuden, ja että he ovat tervetulleita. Heillä on vaikutusvaltaa, näillä klaanin vanhoilla päälliköillä. Turvallisuus pääkaupungissa on ihan OK, mutta sitten mitä edenkää sä meet toiseen kaupunkiin, niin kyllä pitäisi ilmoittaa näille klaanin päälliköille, että tulee.” Nro 5.

Ihmiset eivät voi vallitseville olosuhteille paljonkaan ja Mogadishussakin arki jatkuu turvallisuusuuhista huolimatta.

”Kyllä siellä ihmiset aamuisin herää ja autot liikkuu ja bussit liikkuu ja ihmiset menee töihin ja bisnestä on ja kauppa tehdään ja lentokenttä on auki ja näin pois päin. Ja ihmisiä tulee ja menee ihan niinku missä päin vaan maailmaa. Mutta pitää ottaa huomioon, että siellä on epävakautta ja se vaikuttaa siihen tekemiseen ja menemiseen ja kaikkeen mitä tehdään.” Nro 6.

”Se oli kaunis, siellä oli ihana meri, erilaisia kahviloita. Mä jotenkin rakastuin siihen myöskin, ihmiset ovat avoimempia kuin täällä Suomessa, eikä siellä ole kiireen tuntua ollenkaan. En mä nähnyt niitä asioita, mitä TV:ssä ja lehdistä lukee, mutta ehkä ne on joissakin toisissa alueissa, en mä sano, että sitä ei ole olemassa, mutta en ainakaan omin silmin nähnyt.” Nro 11.

¹⁴Ks. (Somalia, October 2025 Monthly Forecast : Security Council Report, n.d.)

Turvallisuus on Somaliassa kulu, siihen on varattava rahaa, ja se on tärkeä kohta budjetteja laadittaessa. Turvallisuusbisnes on myös kannattavaa liiketoimintaa Somaliassa ja osa maan taloutta ja arkea. Sadat, joidenkin arvioiden mukaan tuhannet, paikalliset ja ulkomaalaiset turvallisuusyritykset, toimivat laajalla ja monimuotoisella kentällä¹⁵.

Keskustelua oli myös omien taustojen varmistamisesta. On tärkeää tunnistaa ja ennakoita erilaisia turvallisuusriskejä sekä

ottaa selvää, kenen puoleen kääntyä, jos jotakin tapahtuu.

”Esimerkiksi meillä oli kylänvanhimmat, joiden sana merkitsi jotakin. Jos tulee jotain ristiriitaa, niin sen sijaan että me soitettaisiin poliisille, me sovittiin heidän kauttansa ja he ratkaisivat heti asian. Siellä pitäisi tietää mikä on paikallista kulttuuria, mikä on niinku niin sanottu vahvin elin, jonka valta toimii siellä.” Nro 9.

ERILAINEN TOIMINTAKULTTUURI

Haastatellut korostavat, että Somaliaan menoa helpottaa äärimmäisen paljon, jos maahan on jo etukäteen jonkinlaiset suhteet, joko sukulaisuuden tai ystävyyskautta, tai vähintään aikaisempien projektien yhteys henkilöiden kautta. Se, että kuuluu somali-diasporaan, ei vielä yksin riitä. Haastatteluissa tuli myös esille, että yksikin hyvä kontakti avaa seuraavan oven, kunhan on paikallisella tasolla varteenotettava suosittelija.

”Pitää vaan löytää eri ihmiset, että ei välttämättä niitä serkkuja tarvitse olla. Mutta sitten pitää jotenkin verkostoitua, se vaatii sulta sellaista rohkeutta, mutta se ei vaadi sulta rahaa eikä mitään.” Nro 1.

Tästä syystä haastateltavat monessa eri yhteydessä painottivat kulttuuritietoisuuden tärkeyttä. Ennen kuin aloittaa varsinaista yritysprojektia tai hanketta olisi ensin tärkeä käydä paikan päällä, tutustua paikallisiin

ihmisiin, työkulttuuriin ja vallitseviin oloihin. On syytä kartoittaa tarve, mahdollisuudet ja paikalliset erityispiirteet sekä käydä perustavanlaatuisia keskusteluja niiden ihmisten kanssa, joita projekti koskettaa. Aina tällaiselle taustatyölle ei ole mahdollisuutta, mutta silloin pitäisi varautua henkisesti siihen, että asioita pitää uudelleenorganisoida, toimintatapoja muuttaa tai käytäntöjä korjata projektin aikana.

”Haasteita on. Mä en kenellekään Suomesta lähtevälle henkilölle sanoisi, että tule noin vaan ja aloita bisnes Somaliassa. Vaan mä nimenomaan sanoisin, että tule ensin käymään, vaikka kuukaudeksi. Tutustumaan, näkemään maata, miten täällä ihmisen toimii ja millä tavalla he myös oleskelevat ja ovat.

¹⁵ Ks. lisää (Kinsey et al., 2009) tai <https://icoca.ch/2022/07/28/report-on-somalia-mission/?cn-reloaded=1>

Mitä he ajattelevat elämästä ja muusta.”

Nro 3.

Hallinnon ollessa vielä kovin pirstaloitunut, mitään keskitettyä informaatiotakaan ei ole saatavilla. Hallinnolliset lait ja määräykset voivat vaihdella alueittain, tai ne voivat olla ristiriitaisia, puhumattakaan paikallisista tavoista toimia. Siksi haastateltavat korostivat taustatiedon tärkeyttä ja asioiden selvittämistä etukäteen niin pitkälle kuin mahdollista.

”Neuvoisin tutkimaan kenen kanssa tulee tekemään töitä, millaisia toimintoja heillä on? Minkälaista historiaa heillä on? Taustoittaa heidän toimintatapaansa. On hyvä tietää, että siellä on korruptiota myös ylemmällä, kansainvälisellä tasolla. Siksi me yleensä valitsemme jonkun sellaisen pienen ruohonjuuritasolla olevan järjestön, jolla on suhteita paikallisiin ihmisiin.” Nro 9.

Myös luottamuksen saavuttaminen on tärkeää paikallisten toimijoiden kanssa. Siihen pitää haasteltavien mielestä varata aikaa ja energiaa.

Suomalainen työkalukulttuuri nojaa paljolti siihen, mitä voit näyttää paperilla – mikä koulutustaso sinulla on, kuinka paljon työkokemusta sinulla on jne. Somaliassa puheet tai hyvä todistus eivät merkitse niinkään paljon, siellä pitää pystyä näyttämään mitä osaa.

”Se, että on insinööri Suomesta ja maisteritutkinto ja 15 vuoden kokemus, se ei kerro yhtään mitään. Ihmiset haluaa nähdä mitä teet ja mitä osaat.” Nro 6.

Erityisesti bisneksen teko Somalian ja Suomen välillä on erilaista. Jos Suomessa on totuttu, että kun asiat ovat paperilla ja paperi allekirjoitettu, se riittää, Somaliassa näin ei välttämättä ole. Siellä nojataan paljon suosittelijoihin ja siihen, että on hyvä maine. Pitää myös löytää oikeat ihmiset, joihin luottaa.

”Mulla oli kaikkein eniten sopeutumista tässä bisneksen sopimuksen teossa. Vaikka kirjoitat kuinka paljon alle sopimuspapereita, niin se ei riitä. Piti löytää sellainen ihminen, joka tuntee sinut ja joka takaa sinut ja sitten toisella osapuolella pitää olla myös takaaja. Tää oli niin kuin kaikista kummallisinta, mihin piti tottua. Mutta se oli tehokkaampaa kuin kirjoitta mustaa valkoiselle.” Nro 5.

Hyvät suosittelijat auttoivat myös asioiden etenemisessä. Heidän kauttaan sai paljon kullannarvoista tietoa erilaisista käytännöistä. Verkostoituminen on myös tärkeää. Se, että joku on aikaisemmin tehnyt samantapaisia projekteja ja osaa avata käytännön asioita, kuten vaikkapa virkamiesten toimintatapoja, helpottaa ja selkeyttää paljon.

” En maalta korostaa sitä, että suhteiden luominen ja oikeiden henkilöiden kontaktointi on erittäin tärkeä. Jos haluaa tuolla niinku tehdä jotain.” Nro 6.

AVOMIELISYYS JA ASENNE TEKEMISESSÄ

Visio siitä, että viedään hyvä länsimainen konsepti Somaliaan ja juurrutetaan se sinne, ei toimi. Monet haastateltavat toivat esille sitä, kuinka tärkeää on kuunnella paikallisia, ymmärtää heidän tapaansa tehdä, ja sen jälkeen muokata omaa visiota ja ideaa paikalliseen tapaan sopivaksi. Moni oli sitä mieltä, että kyky hyväksyä erilaisia tapoja tehdä asioita on oleellinen koko projektin menestykselle.

”Mä oon tavannut monia hienoja projekteja, hienoja ihmisiä, mutta se adaptoituminen ja sen paikallisten tapojen käsittäminen ja integroiminen siihen omaan tekemiseen, niin se ei ehkä ole sujunut heiltä niin hyvin. Ja sitten he on joutunut lähtemään valitettavasti takaisin aika nopeasti.

Mä sanoisin, että mitä mä oon oppinut, on se että ei ole vain yhtä tapaa tehdä, että voi tehdä monilla erilaisilla tavoilla. Ja ehkä se vaatii sitä nöyryyttä myöskin, että sä tiedostat tämän.” Nro 6.

Käytännön tasolla ideat ja suunnitelmat eivät aina vastanneet sitä, miten ne somalialaisessa todellisuudessa näyttäytyivät. Suomessa kasvaneet ja suomalaisen yhteiskunnan tapoihin tottuneet eivät aina sopeutuneet somalialaisten tapaan tehdä asioita, tuli paljon kulttuurisia yhteentörmäyksiä. Monessa yhteydessä haastatellijat tunnustivat, että he olivat lähteneet asenteella, jossa he ajattelivat tietävänsä paremmin ja osaavansa enemmän kuin paikalliset, ja lopulta joutuivat toteamaan, etteivät asiat usein menekään niin Somaliassa. Monet myönsivät, että heidän oli pitänyt katsoa

asioita uusiksi ja hyväksyä paikallisia toimintatapoja, jotta projekti oli mahdollista viedä eteenpäin. Avomielisyys ja kärsivällisyys tuli keskusteluissa useasti esille.

”Niin, meillä kesti kauan selittää meidän tapa tehdä ja sitten he toivoivat, että tehdään heidän tavallaan. Ja, kun se on bisnestä, niin meidän piti kouluttautua heidän tavallaan ja sitten tunnistaa sen maan tyyli ja sitten sen jälkeen päästiin rullaamaan.” Nro 5

”Ei voi tulla tänne holhoamaan ja näyttämään, että ahh, minä olen lännestä ja minä olen kouluttautunut ja minä tiedän kaikki ja te ette tiedä mitään. Täytyy olla oikea lähestymistapa, ei sormella osoittelu vaan, jos näkee jotain, joka ei toimi niin yrittää opastaa ja auttaa heitä näkemään, että asiat voi tehdä myös toisilla tavoilla.” Nro 3.

Kysymys on molemminpuolisesta oppimisesta ja hyvässä tapauksessa eri tapojen yhdistämisestä parhaalla mahdollisella tavalla. Tästä seurasi monesti myös se, että uudet yhdessä rakennetut tavat ja opit jäivät elämään ja levisivät laajemmalle. Projekteissa oli myös usein tarkoituksena se, että jonkin opin tai ammatin saatuaan yksilö voi käyttää osaamistaan myös muissa projekteissa ja parhaassa tapauksessa opettaa sitä muille.

”Ne työntekijät, jotka mä otin Suomesta mukaan, niin he koulutti paikallisia ihmisiä. Kun heidät oli koulutettu, he osasivat toimia ja ne Suomesta tulleet ihmiset, kun he olivat jonkin aikaa olleet siellä, he lähtivät pois. Sitten näistä paikallisista työntekijöistä koulutettiin tehokas ryhmä, joka osasi kouluttaa lisää niitä paikallisia.

Ja niin he [paikalliset] lähtivät tekemään työtä ympäri Somaliaan.” Nro 5.

Ajoittain turhaantumista tapahtui viranomaisten kankeuden tai hankalan ja ennalta arvaamattoman byrokratian vuoksi. Moni koki loukkaavaksi sen, että he olivat tulleet kaukaa auttamaan ja toiminta tehtiin ”tahallaan” vaikeaksi. Suomessa kasvaneille ja suomalaiseseen byrokratiaan tottuneille tämä oli erityisen haastavaa.

Monet haastateltavat kertoivat hyvin avoimesti ärtymyksistään ja mielipahasta, jota he kohtasivat paikallisten suunnalta. Esiintyi vähättelyä tai välinpitämättömyyttä, aika-tilausta ei aina pidetty kiinni, sopimuksia rikottiin, petkutettiin ja valehdeltiinkin. Tämä mielipaha oli aitoa, mutta se ei keskusteluissa kohdistunut suoraan ihmisiin. Osaa selitettiin toimintakulttuurien erilaisuudella ja osaa sillä, että Somalia on maana ja kansana kokenut niin kovia, että ihmiset eivät yksinkertaisesti uskalla tai voi luottaa ulkopuolisiin. Hyvin vahvana tuli esille myös se, että kunhan näistä ”kulttuuritörmäyksistä” oli päästy yli ja asiat rupesivat luistamaan, se mielihyvä joka onnistumisista tuli, vaikka pienistäkin, voitti ärtymyksen mennessä tullen.

”Täytyy valmistautua järkytyksiin ja todella huonoon infraan, jossa tulet työskentelemään. Mutta parasta on se, että sä pystyt muuttamaan niitä asioita. Eli jos on semmoinen ihminen, joka tykkää haasteista niin silloin varmasti viihtyy täällä.” Nro 3.

Asennetta tarvittiin myös monenlaisia käytännön haasteita ratkoessa. Haastatteluissa tuli esille, että osaaminen ei ollut aina ihan sellaista mitä oli kuviteltu. Suomessa koulutuksen saaneet odottivat, että paikallisten tietotaito olisi parempaa kuin mitä se todellisuudessa on. Erityisesti jos kysy-

myksessä oli lääketieteellinen tai tekninen erikoisala, oli osaaminen vajavaista ja apua tarvittiin aluksi ulkomailta. Tässä toimijoiden etsiminen ympäri maailmaa ja suhteiden luominen globaalisti on tärkeää, ja siinä korostui innovatiivinen ongelmanratkaisu¹⁶. Näissä tapauksissa, myös suunnitellun projektin sisältö saattoi muuttua ja se vaati hyvää valmiutta sopeutua vallitsevaan tilanteeseen sekä joustavuutta asetetuissa päämäärissä.

Toinen haaste, joka nousi muutamissa haastatteluissa esille, on logistiikka. Jos projektiin sisältyy erityisiä laitteistoja tai tekniikkaa, niiden toiminnan varmistamiseksi tarvitaan lisä- ja varaosia, joita ei välttämättä Somaliasta ole saatavilla. Laitteistojen ylläpitämiseksi tarvitaan myös osaavia teknikoita ja insinöörejä. Tässäkin globaalit suhteet eri yritysten välillä ovat merkitykselliset.

Monelle Somaliaan lähteneelle työnkuva myös laajeni Suomessa totutusta. Jos täällä oman ammattitaidon ja ammatillisen työn tekeminen tarkoitti tiettyä rajattua aluetta, Somaliassa projektin vetäminen tarkoitti myös paljon muuta, huomattavasti laajempaa työnkuvaa.

”Mutta sitten kun sä oot siellä, niin sä et ole vaan se yhden alan ammattilainen. Vaan sä oot suunnittelija, tilinhoitaja, sä oot se, joka etsii rahoitusta ja neuvottelee niitä. Sä oot se, joka johtaa ja yrittää saada henkilöstöä. Sulta kysytään, kun jokin pieni osa puuttuu ja sun pitää sitten miettiä miten se saadaan.

Piti oppia paljon. Mulla oli aluksi semmoinen tietenkin suomalainen malli mun päässä, että mun piti saada suomalaiseen tapaan kaikki järjestettyä, mutta sehän ei toiminut. Ja sitten kyllä

¹⁶ Eräässä tapauksessa, haastateltava kertoi, että he etsivät maailmalta maita, joissa oli

mahdollisimman yhtenevä yrityskulttuuri, käytännöt ja tulotaso.

selvisi, että se on ihan eri maailma, että se ei toimi niinku Suomessa.” Nro 7.

Se tuli selväksi, ettei kenenkään haastateltavan matka ollut helppo. Paikan päällä piti sopeutua moneen sellaiseen asiaan, joihin on melkein mahdoton etukäteen valmistautua. Tilanteet olivat välillä haastavia, mutta myös voitettavissa – tämä tuli vahvasti esille.

”Tuossa matkan varrella ollaan kyllä naurettu ja itketty ja kaikkea sieltä välistä. On ollut hyviä hetkiä ja sitten on ollut vähän huonompia hetkiä. Sillä mentaliteetilla, että me mennään

sinne pelastamaan maailmaan, niin se ei toimi. Jokaisessa paikassa on niin, että maassa maan tavalla tai maasta pois, enemmänkin semmoinen mentaliteetti. Mutta kyllä se oli oppikoulu ja sitten se oli myös semmoinen omalta mukavuusalueelta pois lähteminen ja kokeileminen. Se oli sen arvoista.” Nro 6.

DIASPORATAAKKA

Haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa diasporasta tulleet kokivat vaikeaksi paikallisten kanssa toimimisen. Paikallisilla oli suurta epäluuloa diasporatoimijoiden motiiveista ja he pelkäsivät, että kysymys oli pelkästä rahastuksesta. Osa tilanteista ratkesi sillä, että esimerkiksi Keniasta tuli työntekijöitä, joihin paikalliset luottivat paremmin kuin diasporalaisiin. Ajan kanssa yhteistyö helpottui, kun paikalliset näkivät, että diaspora-toimijoiden lähtökohdat olivat aidot ja rehelliset.

Haasteltavien mielestä ihmiset eivät ole ikäviä pahuuttaan, sen sijaan moni oli sitä mieltä, että välinpitämättömyys, välistä vetäminen, huijaus tai epäluulo oli luonnollista seurausta siitä, että ihmisillä on todella tiukkaa elää Somaliassa ja että he yrittävät selviytyä parhaansa mukaan. Myös luottamuspuula on suuri, koska sisällisota on vienyt ihmisiltä uskon niin yhteiskuntaan kuin ulkopuolisiin auttajiin.

Kulttuurin erilaisuudet vaativat paljon sopeutumista ja uudelleen oppimista. Erityisesti Suomessa kasvaneet naispuoliset toimijat joutuvat sopeutumaan patriarkaalisen kulttuurin toimintatapoihin. Toisaalta haastateltavat kokivat myös, että oli joitakin periaatekysymyksiä, joista ei voinut joustaa. Näissä tapauksissa piti löytää sellaisia ratkaisuja, joissa tärkeäksi koettu tavoite isossa kuvassa säilyy, mutta käytännöt niiden saavuttamiseksi piti suunnitella realistisemmiksi. Tällaisia konkreettisia asioita olivat esimerkiksi hygieniatason ylläpitäminen klinikoilla puhdistettavien välineiden avulla, vastuun jakaminen istutettujen kasvien huolehtimisesta ja kastelusta, ostolaskujen hyväksyminen eri ihmisillä korruption vähentämiseksi jne.

”Onhan se heille [Somalian viranomaisille] sitten shokki, että nuori nainen tulee sinne ja kertoo, että minä

osaan tämän asian ehkä paremmin kuin sinä. Meillä meni muutaman ihmisen kanssa napit vastakkain. Mut sitten piti mahdollisimman diplomaattisesti hoitaa tilanne: minä perustelen sinulle, mikä on minun näkökulma, perustele sinä minulle mikä on sinun. Kyllä me sitten usein löydettiin kultainen keskitie.”
Nro 11.

Yksi motivaatiotekijä lähteä Somaliaan oli monella haastateltavalla erilaisuuden kokemus Suomessa.

Moni lähes koko elämänsä Suomessa asunut somalialaistaustainen kokee erilaisuutta ja ulkopuolisuutta, huolimatta siitä, että on korkeatasoinen koulutus, hyvä ammatti ja elämä osana suomalaista yhteiskuntaa. Jotkut haastateltavat kertoivat joutuvansa edelleen todistelemaan ammattitaitoaan ja etsimään hyväksyntää ympäriltään. Kokemus on, ettei ole tarpeeksi suomalainen, muttei myöskään tarpeeksi somalialainen. Somaliassa työskennellessä tätä ei jouduta samalla tavalla kokemaan. Toisaalta moni toi esiin, että eläminen kahden kulttuurin välissä on kuitenkin enemmän positiivinen kuin negatiivinen asia.

VUOROVAIKUTUS JA YHTEISTYÖ

Erään haastateltavan mielestä yhteistyön laadussa on paljon parantamisen varaa: hänen mielestään somalialaiset niin Somaliassa kuin Suomessa ovat huonoja toimimaan tiiminä. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö autettaisi toinen toisiaan ja etteikö yhteisö olisi tärkeä, mutta kun on tehtävä yhteistyötä ja hoitaa sovitut asiat, niin asiat ei toteudu sujuvasti. Hänen mielestään tähän auttaisi tavoitteiden kirkastaminen.

”Joo se lähtee sieltä, että ensin tuo sitä tietoisuutta, mikä on yhteistyö, mitä se auttaa, mitä se tarkoittaa, miten se hyödyntää yhteisöjä, miten se hyödyntää yksilöä? Miksi se on tärkeää, mitä ihminen tarvitsee. Tarvitsetko sä sitä yrittäjänä. Mitä sä tarvitsee järjestön työntekijänä? Mikä sen hyöty on ja sitten ihmiset jotenkin ymmärtää.” Nro 1.

Haastateltavan mukaan kyse on sodan jättämistä traumaista. Koko kansalle on tapahtunut niin paljon niin hirveitä asioita, että nuoret, jotka

ovat kasvaneet Somaliassa sodan keskellä, eivät osaa luottaa kehenkään. Toisaalta hän muistuttaa, että ilman keskinäistä auttamista kansakunta ei olisi selvinnyt sodasta.

Ensimmäisten hankkeiden tai yritys yhteistyön jälkeen moni toimija verkostoitui paikallisten toimijoiden kanssa. Tämä helpotti kovasti yhteistyötä seuraavissa projekteissa. Se myös mahdollisti uusien yritys yhteistyöprojektien syntymisen.

”Joo, se että mä menin tekemään sitä ensimmäistä projektia, menin tekemään bisnestä ja samalla mä opin uusia verkostoja, että ihmiset tietää, että hei sä olet se tekijä Suomesta. Nyt kun mä olen verkostoitunut, niin nyt heidän on helppo ottaa muhun yhteyttä. Olen myös saanut sieltä hyviä ystäviä niistä projekteista.” Nro 5.

Haastatteluissa tuli myös esille, että länsimaissa kasvaneet eivät aina pystyneet

samaistumaan siihen, miten paikallinen yhteisö näki ulkopuolelta tulleet ihmiset. Monesti ulkopuoliset ajattelivat tulevansa maahan kouluttamaan paikallisia, jakamaan tietoa ja tuomaan apua. Paikalliset eivät aina nähneet asiaa samalla tavalla.

”Ne näkee sut semmoisena henkilönä, joka on ylioppinut ja ollut siellä Euroopassa ja tullut niin sanotusti ryöstämään heidät. Se mentaliteetti mikä sulla on mielessä ja mikä heillä on mielessä, se ei täsmää.” Nro 6.

Ihmiset katsovat asioita lähtökohtaisesti omista intresseistään käsin. Paikallisten näkökulman ymmärtäminen on tärkeää. On pystyttävä samaistumaan heidän arkeensa ja tapaan toimia, nähdä heidän osaamisensa taso ja ymmärtää heidän motivaationsa.

”Ja sä katsot sitä niinku sun omasta, niin sanotusti maailmanparantajan mentaliteetin läpi. Sä haluat auttaa, sä haluat kouluttaa heitä, sä haluat työllistää heitä. Mut jotenkin se ei vaan toimi, koska se tietotaito mitä heillä on ja se mitä sä haluat tuoda esille siellä ja sun vaatimukset ja kaikki sopimusehdot ja

näin, niin se ei vaan täsmää siellä.”
Nro 6.

Erityisesti projektien alussa moni koki loukkaantuneensa paikallisten asenteista auttajiaan kohtaan: ”me tulimme kaukaa auttamaan teitä ja te ette ollenkaan arvosta sitä”. Haastateltavat ymmärsivät myös tässä piilevän ristiriidan ja kolonialistisen asenteen hyvin, ja korjasivat asennoitumistaan. Se oli ehto sille, että yhteistyö jatkui kaikkia kunnioittavalla tavalla.

Yhteisöhanke tai yritysprojektin saaminen toimimaan kestävällä ja muutokseen johtavalla tavalla vie paljon aikaa. Joissain tapauksissa pitkäjänteisellä työllä ja vasta useiden vuosien jälkeen tulokset alkoivat näkyä konkreettisesti. Toisaalta: moni lyhyeksi, alle vuoden mittaiseksi tarkoitettu projekti venyikin monivuotiseksi.

”No sitten mä huomasin, että mun pitää tehdä päätös, että joko mä oon siellä pidempiaikaisesti, että saan sen kunnolla toimimaan, tai sitten se ei onnistu.” Nro 7.

VERTAISTUKEA

Erityisesti yritysprojektien tekijöiden keskuudessa nousi esille toive, että olisi olemassa taho, joka olisi käytettävissä erityisesti projektin alussa, jolloin yleensä suurimmat haasteet ilmenevät ja usko onnistumiseen on koetuksella. On ymmärrettävää, että silloin kun on lähdössä ja omasta projektista kovin innoissaan, ei halua kuulla vaikeista asioista tai varoituksia liiaksi. Siksikin

olisi tärkeää, että kun hankalia tilanteita sitten paikan päällä tulee eteen, olisi jokin taho tai ihminen, johon voisi henkilökohtaisesti olla yhteydessä ja jolta saisi myös henkistä tukea.

Tuen antajien pitäisi olla sellaisia ihmisiä, jotka ovat itse olleet tekemässä samantapaisia projekteja konkreettisesti, ja jotka tietävät miten käytännön tilanteita pitäisi ratkaista. Ei riitä, että asioita käydään läpi vain abstraktilla

tasolla. Eikä kuitenkaan kaikkeen voi varautua, jokainen projekti on omalaisensa. Olisi kuitenkin tärkeää tunnistaa se tietotaito, joka Suomen diasporalla on näiden kaikkien vuosien ja lukemattomien projektien saatossa syntynyt.

Ja toisaalta, on tärkeää, ettei tiedä ihan kaikkea mitä eteen tulee, muuten ei ehkä edes ryhtyisi koko projektiin. Kokemus on arvokasta, eikä sitä saa kokematta.

Yhteys muiden diasporatoimijoiden kanssa koettiin tärkeäksi. Vaikka tapaukset ovat aina yksilöllisiä ja olosuhteet muuttuvat koko ajan nopeaa tahtia, on merkityksellistä saada jaettua onnistumisia ja eteen tulleita haasteita, ja pystyä samaistumaan yhteisiin kokemuksiin. Kukaan ei pysty toimimaan täysin yksin ja monella onkin vähintään yksi ”kaveri” kenen kanssa jakaa projektia. Se on erittäin tärkeää

jaksamisen kannalta. Myös perheen ja suvun tuki tuntui olevan tärkeää.

”Mun isä tiesi koko tän homman ja että ollaan sinne lähdössä, ja isä sitten yhdisti meidät yhden sukulaisen kanssa, joka auttoi meitä asioissa ja paikoissa.” Nro 12.

Suomalaiset diasporajäsenet ovatkin perustaneet Mogadishun keskustaan kahvila-alueelle perjantaikahvittelut, jossa he tapaavat säännöllisesti, jakavat kokemuksiaan ja tukevat toisiaan. Usein syntyy myös vapaamuotoinen ajatusriihi, tarkoituksena löytää eri alojen välillä yhteisiä intressejä ja mahdollisesti päästä tekemään yhteistyötä.

ONNISTUMISIA

Moni onnistuminen liittyi tehdyn projektin jatkumiseen. Haastateltavat, jotka olivat olleet aloittamassa jotakin projektia tai hanketta, kokivat vahvaa mielihyvää siitä, että toiminta jatkui edelleen. Tämä edellytti sitä, että rahoitus ja toimintamalli on kestäväällä pohjalla.

”Aluksi oli tärkeä lähteä tekemään tällaista unelmaa, auttaa ihmisiä. Välillä sitä unelmaa särki vastoinikäymiset. Nyt kun näen, että se toiminta ja ne laitokset on yhä olemassa, se on hienoa, että ihmiset yhä niitä käyttävät. Ja siitä mä erityisesti olen iloinen.” Nro 5.

Moni haastateltava koki huolta siitä, että Somaliassa nuoriso haluaa muuttaa länteen ja että heille ei tunnu olevan tulevaisuuden näkymään Somaliassa. Tähän liittyi moni

projekti, jossa keskityttiin ennen kaikkea nuorten koulutukseen ja työllistämiseen ja sitä kautta heidän pysymiseensä Somaliassa.

”Meidän firmassa ollaan työllistetty 9 nuorta henkilöä, jotka olisivat muuten vailla töitä ja mahdollisesti miettineet Somaliasta pois muuttoa. Ja nyt he ovat päättäneet jäädä. Eli koen onnistumista siinä, että työllistetään näitä nuoria ihmisiä Somaliassa.” Nro 3.

Moni koki onnistumisen tunteita konkreettisista tapahtumista, kuten dialyysikoneiden, sairaalasänkyjen tai muun sairaalatarvikkeiden onnistuneesta kuljettamisesta maaseudulle. Tällä oli iso merkitys siihen, ettei ihmisten tarvinnut enää matkustamaan satoja tai jopa

tuhansia kilometrejä saadakseen apua. Myös maksuttomia terveydenhuollon palveluita tarjoava mobiiliklinikka alueilla, joilla pysyvät terveyspalvelut ovat olleet puutteellisia tai kokonaan saavuttamattomissa, ovat olleet merkityksellisiä.

Paimentolaisten ja maanviljelijöiden suuren osuuden vuoksi somalialaiset ovat erittäin alttiita ilmastokriisin mukanaan tuomille ääriolosuhteille, erityisesti kuivuudelle. Hankkeet, joita oli pitkäjänteisesti tehty eroosion ehkäisemiseksi ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi nousivat haastatteluissa esille.

”Tämän mä aina tykkään kertoa. ympäristöprojekti 2016. Se ei ollut, että me vaan istutettiin puita, vaan me muutettiin ihmisten ajattelutapaa. Miten ihmiset ajattelee, miten ihmisen nyt suojelee ympäristöä? Mä aina iloitsen kun menen sinne, mitä jälkeä se on jättänyt sinne - asennemuutoksen.” Nro 9.

Pienilläkin muutoksilla on suuret vaikutukset, havaitsivat monet. Se nousi monessa tilanteessa esille. Onnistumiset konkretisoi-

tuivat selkeämmin ja omalle työlle syntyi suuri merkitys.

”Mun alkuperäinen ajatus oli että mä lähden 6 kuukaudeksi auttamaan ja sitten tulen tänne takaisin jatkamaan mun elämää täällä. Mut siitä tulikin semmoinen elämäntehtävä. Mikä sai minut jäämään oikeasti se on, että pienet, melkein olemattomat jutut, on tosi isoja juttuja siellä – pienillä asioilla saa muutettua paljon. Se sai jäämään sinne, haluamaan tekemään enemmän.” Nro 7.

Suuria epäonnistumisia ei tullut ilmi, mutta se on ymmärrettävää, kuten yksi haastateltava totesi:

”Onnistumisen kautta tavallaan unohtaa ne epäonnistumiset, ja huonot päivät, ja pimeät hetket. Jos me oltaisi oltu eri tilanteessa, ettei oltaisi saatu projektia loppuun ja kaikki olisi mennyt pieleen ja meidän rahat olisi varastettu ja kaikkea muuta. En mä tiedä olisinko mä tullut tähän haastatteluun edes sitten.” Nro 6.

MIKSI LÄHDIT?

Suomessa asuvat diasporan jäsenet usein vertaavat vallitsevia oloja Somalian oloihin. Useissa keskusteluissa tuli esille, miten jokin asia, joka on Suomessa lähestulkoon itsestäänselvyys, kuten puhdas vesi, luonnon moninaisuuden vaaliminen tai toimiva terveydenhuolto, ei ole sitä Somaliassa. Tarve yrittää parantaa näitä asioita Somaliassa on monelle ollut motivaatio ryhtyä toimimaan ja tältä pohjalta on syntynyt avustus- ja yritystoiminta.

Toinen motivaatio on ollut myös tunne, että on aika antaa takaisin. Kokemus, että koska itse on saanut hyviä asioita elämässä, on aika tehdä jotakin oman synnyinmaan hyväksi.

”Kun oot ollut täällä [Suomessa] töissä ja veronmaksajana ja yrittänyt omalta osalta antaa takaisin, mitä Suomi on antanut ja olla niin sanotusti hyvä kansalainen, niin sitten on miettinyt, että miten Somalia sitten. Siellä on niinku 30 vuotta ollut sisällisota ja asiat ei oo hyvin.

Mitä sinne voisi hyödyntää, että tavallaan olisi siltana: Missä mä oon kasvanut ja sitten mistä mä alun perin oon kotoisin.”

Nro 6.

”Mulla menee rahaa ja aikaa, perhe on täällä ja tarvitsee minua. Mutta aina mä tuun menemään sinne, koska mä näen, että mitä mä sillä teen, mitä hyötyä se on tuonut niille ihmisille ja alueelle? Siellä on ihmisiä, jotka tunnistavat mut vielä kadulla pitkän ajan päästä. He ovat päässeet eteenpäin. Se tekee aina hyvän mielen. Se on semmoinen todella motivoiva asia. Tätä ei voi tehdä pelkästä rahasta.” Nro 9.

Lähtemiseen on liittynyt myös halu rikkoa rutiineja, lähteä tekemään vähäksi aikaa jotakin muuta ja ehkä haastamaan itseään. Somaliaan lähteminen on ollut mahdollista, koska kuuluu diasporaan, ja se on synnyttänyt ainutlaatuisen mahdollisuuden tehdä jotakin erityistä.

”Ne ihmiset, jotka tuommoiseen lähtee, niin ne on yleensä vähän erikoisempia. Tää on aika extremeä, jos sanotaan. Että lähtee siitä sun omasta vakituisesta työstä ja lähtee seikkailuihin, missä ei tiedä sitten yhtään mihin se homma tulee päätymään, niin kyllä siinä pitää olla vähän niin sanotusti hullu.” Nro 6.

LOPUKSI

Suomen somalidiasporan järjestöhankeet ja yritysprojektit ovat jatkuneet Suomesta Somaliaan jo yli kolme vuosikymmentä. Siinä ajassa sekä projektien muoto että Somalia maana on muuttunut valtavasti. Aluksi Somalian tukemiseksi lähetettiin rahaa sukulaisille, sitten organisoiduttiin ja organisoitiin kehitysyhteistyöhankeita, ja viimeisimpänä mukaan on tullut yritysprojekteja, joiden tavoitteena on synnyttää kestävää liiketoimintaa.

Kaikessa tässä toiminnassa, oli se sitten suoraa avustustoimintaa, kehityshankkeita, yritysprojekteja tai näiden yhdistelmiä, on tekemisen takana tavalla tai toisella Somalian kehityksen tukeminen. Tosiasia kuitenkin on, että Somalia ei ole liiketoiminnan kannalta se otollisin kohdema. Maailmassa on varmasti helpompia maita yritystoiminnalle. Tämä tuli selväksi myös haastattelujen kautta. Somaliassa nopeita voittoja ei ole luvassa, ei ainakaan, jos tekee asiat eettisesti kestävästi.

Juuri tästä syystä Suomen somalidiasporan aktiivisuus on merkillepantavaa. Tarkkoja lukuja ei ole saatavilla, koska suuri osa projekteista ei näyt julkisissa raporteissa; ne eivät ole saaneet julkista rahoitusta tai ne eivät ole olleet tarpeeksi mittavia (niissä ei esimerkiksi ole ollut yhteiskunnallisesti tunnistettuja avustusjärjestöjä mukana), jotta niistä olisi raportoitu. On silti selkeästi nähtävissä, että vuosien varrella onnistuneita projekteja on tehty paljon, pitkäkestoisesti ja laaja-alaisesti, osa täysin yksityisin voimin ja varoin.

Jo pelkästään Suomen Somalia-verkosto on 21 toimintavuotensa aikana koordinoanut seitsemän hanketta, joita se on paikallisten kumppanijärjestöjensä kanssa toteuttanut eri puolilla Somaliaa. Muita hankerahoituksen turvin tehtyjä hankkeita on useita kymmeniä, niissä osa rahoituksesta on tullut Suomen ulkoministeriöltä. Lisäksi eri kansalaisjärjestöt ovat tehneet monia omia hankkeitaan

itsenäisesti ympäri Somaliaa¹⁷. Yksittäisiä keräyksiä tiettyyn kohteeseen on lukemattomia ja tähän päälle voimme lisätä vielä kaikki yritysprojektit. Lista on vakuuttava.

Projektien määrää kiinnostavampaa on kuitenkin ihmisten omistautuminen Somalian tukemiseksi. Yhdistyksiä on Suomessa satoja ja jokaisesta löytyy ihmisiä, jotka haluavat tehdä jotakin Somalian hyväksi. Paljon on niitä, jotka haluaisivat tehdä enemmänkin, mutta kanavaa tekemiselle ei ole löytynyt.

Lähteminen Somaliaan vaatii paljon. Yllä tuli esille, kuinka projektit vaativat pitkäjänteisyyttä ja aikaa, monesti paljon enemmän kuin mitä tekijät aluksi ehkä olivat ajatelleetkaan. Se tarkoittaa usein myös päätöksentekoa itselle tärkeiden asioiden välillä. Turvattu työ, perhe ja arki Suomessa, vai Somalia, jossa elämä ja onnistuminen on paljon epävarmempaa.

Haastateltavat pohtivat tätä kaikkea paljon, eikä mitään yleispätevää vastausta tietenkään ole. Osalle auttaminen on turvallisen arjen rikkomista ja seikkailua, osalle tarvetta tehdä hyvää, ehkä kaikkia näitä yhdessä. Yksi asia nousi kuitenkin vahvasti esille: kun sille tielle lähtee, se imaisee mukanaan.

Haastatteluissa tuli esille myös eettinen kuormitus, jota sinne lähtevät ihmiset joutuvat kantamaan. Somaliassa on paljon avun tarvitsijoita, jotka eivät rahan tai resurssien puutteen vuoksi pääse avun piiriin. Huoli ihmisten voinnista painaa. Erityisesti terveyssektorilla toimivien nuorempien tekijöiden puheissa tämä nousi vahvasti esille. Onkin huomattavaa, että psyykkinen

kuormitus, jota kaikki kentällä toimivat varmasti kokevat, on puheissa tai raporteissa käsitelty hyvin vähän. Esille ei esimerkiksi tullut työnohjausta tai muuta henkiseen kuormitukseen helpottavaa toimintaa. Muutamissa haastatteluissa tuli esille tämänkaltaisen tuen puute. Henkisen avun saaminen käytännön tuen lisäksi olisikin äärimmäisen tärkeää.

Kuormittavia tilanteita syntyy myös silloin, kun Somaliassa vallitsevat käytännöt ovat ristiriidassa oman oikeuskäsityksen kanssa. Tämä korostuu naisten oikeuksien kohdalla erityisesti, mutta myös muissa yksilön ja yhteisön välisissä jännitteissä. Erityisesti Suomessa kasvaneet kertoivat kokeneensa häiritseväksi patriarkaalisen ja heidän mielestään konservatiivisen kulttuurin, joka Somaliassa on. Myös klaanijärjestelmään¹⁸ liittyvät toimintatavat turhauttavat erityisesti nuorempia diasporan jäseniä. Tässä korostui hyvin selkeästi kulttuuriset lähtökohdat. Ne, jotka ovat asuneet pidempään Somaliassa ja tuntevat Somalian kulttuuria paremmin, suhtautuvat näihin asioihin maltillisemmin kuin ne, jotka ovat asuneet koko ikänsä Suomessa. Mitä parempi kulttuuritietoisuus on, sitä toimivampaa kommunikaatiota syntyy ja sitä korkeammaksi kasvaa joustavuus konfliktitilanteissa.

Kulttuuritietoisuudella tarkoitamme kykyä ymmärtää omaa kulttuuriamme ja sen merkitystä omaan ajatteluunne, asenteisiimme ja toimintatapoihimme. Se on myös ymmärrystä erilaisten kulttuurien olemassaolosta ja niiden vuorovaikutuksesta ja tietoisuutta siitä, että maailmassa on

¹⁷ Esimerkiksi African Care (8 eri hanketta), Suomi-Somalia seura (30 vuotta toimintaa, kaksi meneillään olevaa projektia), Shiffa ry, Pundland Society, Sahan Seura ry, jne. Myös suuret avustusjärjestöt kuten Kirkon Ulkomaanapu, World Visioni tai SPR toimivat Somaliassa omilla sektoreillaan.

¹⁸ Somalian klaanijärjestelmään on syvälle juurtunut, patriarkaalinen sosiaalinen rakenne, joka on määrittynyt yksilön etnisyyden, kielen ja sukulinjan perustella. Klaani-identiteetti on historiallisesti läpäissyt koko kulttuurin ja yhteiskunnan osa-alueet, ja ne rajoittuvat tietyille omille alueilleen ympäri Afrikan sarvea.

monenlaisia tapoja tulkita todellisuutta ja elää. On ilmeistä, että niille ihmisille, jotka toimivat Somaliassa, syntyy hyvä käsitys toimintatavoista somalialaisessa yhteiskunnassa viimeistään heidän siellä ollessaan. Kulttuuritietoisuus on kuitenkin syvempää oivallusta asioista ja ilmiöistä, se on ymmärrystä omasta kulttuurista ja sen heijastumisesta omaan toimintaan. Samalla se on ymmärrystä toisesta kulttuurista kokonaisvaltaisemmin. Ei ainoastaan tietoa toimintatavoista, vaan käsitys siitä, miksi näin tai noin toimintaan. On ilmeistä, että hyvä kulttuuriymmärrys on ainoa tapa synnyttää aitoa vuorovaikutusta ihmisten välille.

On huomattavaa, että Suomen somalidiaspora on hyvinkin kansainvälinen ja globaalisti toimiva yhteisö. Monet nyt Suomessa asuvat ovat asuneet monissa muissa Afrikan tai Euroopan maissa aiemmin. Heillä on kokemusta eri kulttuureista ja ymmärrystä moninaisuudesta. Myös niille, joilla sitä ei vielä ole, diaspora tarjoaa ainutlaatuisen väylän kansainvälistymiseen.

Kuten edellä mainittiin, Somalian politiikkaan ei ole haluttu erityisesti sotkeutua. Se on ymmärrettävää maassa, jossa poliittinen kenttä on äärimmäisen sekava ja hauras. Osa haastateltavista myös koki poliittisen vaikuttamisen mahdollisuuden vähäiseksi ja jopa mahdottomaksi. Yhteiskunnalliseen muutokseen pyritäänkin vaikuttamaan asenteiden kautta, tietoisuuden lisäämisen ja toimivien käytännön esimerkkien avulla.

Miten tietoisuutta, joka on muutosprosessissa tärkeää, saataisiin mahdollisimman tehokkaasti lisättyä ja samalla juurrutettua käytäntöön? Ei riitä, että on tietoinen jostakin, jos se ei johda käyttäytymisen muuttumiseen. Esimerkiksi terveyssektorilla ympäri maailmaa, niin globaalissa pohjoisessa kuin etelässäkin, mietitään jatkuvasti, miten totuttuja käytäntöjä saataisi parannettua tai muutettua ja miten

saataisi parempia toimintatapoja juurrutettua. Ruohonjuuritasolla se voi olla tehokasta, mutta hidasta. Ylhäältä päin ohjeistettuna se tavoittaa suuremman määrän ihmisiä, mutta tehokkuuden mittaaminen on vaikeampaa. Haastateltavien mielestä koulutuksen kautta muodostuvalla ymmärryksellä, opintosiältöjen hyvällä suunnittelulla ja käytännön-läheisellä opiskelulla on suuri merkitys.

On selvää, että pienemmät hankkeet ja projektit ovat ketterämpiä toimimaan, ja ne ovat haastattelujen perusteella vähemmän alttiita korruptiolle. Toisaalta taas isoissa kansainvälisissä hankkeissa rahoitus on tähän asti ollut turvatumpaa. Myös resurssit ovat suurempia ja vaikuttavuus kansallisella tasolla on merkittävämpää. Näiden hankkeiden byrokratia on kuitenkin monimutkaista ja hakuprosessin läpäisemiseen tarvitaan laajaa päätöksenteon byrokratian tuntemusta. Ja kuten alussa huomautettiin, tämä kartoitus koskee lähinnä pienempiä toimijoita, ja perspektiivi onkin siksi ruohonjuuritasolla toimivissa projekteissa, joissa rahoitus tulee mahdollisesti useista eri kanavista ja projektit ovat paikallisia.

Haastateltavat antoivat mielikuvan, että he ovat tyytyväisiä tällaiseen matalan hierarkian tapaan toimia. Projekti on helpompi pitää avoimena, kun se ei ole paisunut liian laajaksi. Avoimuus torjuu korruptiota ja tukee aitoa kanssakäymistä ja luottamuksen syntymistä paikallisten kanssa. Tällä tavoilla projektien vaikuttavuus paranee ja onnistumisen kokemukset syventyvät.

Kaikki eivät ole halukkaita lähtemään Somaliaan. Haastatteluun luonnollisesti valikoituivat ne, joilla on halu tehdä tällaisia asioita. On myös niitä, jotka ymmärtävät lähtijöitä, mutta eivät itse koskaan lähtisi, ja myös niitä, jotka eivät ymmärrä lähtijöitä laisinkaan. Näin on varmasti missä tahansa avustustyössä tai epävarmassa bisnesympäristössä.

Huolimatta omasta mielipiteestä Somaliaan lähtemisestä, tuntuu siltä, että Suomen somalidiasporan jäsenet hyvinkin avokätisesti tukevat Somalian jälleenrakennustyötä. Islamilaiseen kulttuuriin kuuluva zakat-perinne, joka velvoittaa jokaisen muslimin vuosittain antamaan ylimääräisistä rahoistaan osan apua tarvitseville, on varmasti osasyynä tähän anteliaisuuteen. Mutta haastatteluissa nousi myös vahvasti esille halu ja tarve antaa synnyinmaalle asioita, joista itse oli päässyt osalliseksi. Side synnyinmaahan tai omien vanhempien synnyinmaahan on monella edelleenkin vahva, vaikka elämä Suomessa olisikin hyvin arkipäiväistynyttä ja suomalaistunutta. Uskonto ja somalialaisen kulttuurin ylläpitäminen vahvistaa tätä sidettä ja se voi myös omalta osaltaan estää kahden kulttuurin väliin putoamista. Asioiden tekeminen Somalian hyväksi on yksi toimintamuoto tässä prosessissa.

Hyvin haastava maailmanpoliittinen tilanne ja Suomen sisäpolitiikassa tapahtuvat radikaalit heikennykset esimerkiksi Somalian kehitysyhteistyöhön pakottavat katsomaan asioita uusista tulokulmista. Turvautuminen aikaisempiin toimintatapoihin tai nojautuminen kehitysyhteistyöhön sellaisena kuin se on aikaisemmin ollut, ei ole enää mahdollista. On löydettävä uusia tapoja tehdä asioita. Suomen somalidiasporalla on tähän hyvät mahdolli-

suudet. Vuosikymmenten aikana syntynyt ymmärrys ja tietotaito on vahvaa, ja se on helposti valjastettavissa tulevien projektien käyttöön. Siihen tarvitaan kuitenkin kykyä nähdä asiat sellaisina kuin ne todellisuudessa ovat, ja uskallusta tarttua hankaliinkin asioihin tarmokkaasti. Yritteliäisyys on somalialaisessa kulttuurissa vahvaa, sitä on syytä hyödyntää.

Somalian tapauksessa kansalaisyhteiskunnan merkitys hyvinvoinnin rakentamisessa on poikkeuksellisen keskeinen, ja se on toiminut monella perinteisellä valtiolle kuuluvalla tontilla hallinnon ja julkisten palvelujen romahdettua sodan vuoksi. Somalian kansalaisyhteiskunta muodostuu monenlaisista toimijoista, joissa diasporayhteisöjen perustamat ja rahoittamat järjestöt ovat merkittävässä roolissa palveluiden mahdollistajina ja kehityshankkeiden toteuttajina. Onnistuvatko diasporat valjastamaan seuraavan sukupolven mukaan kansalaisyhteiskunnan toimintaan, vai syntykö uusia tapoja toimia? Somalian ja Somalimaan valtioiden rakenne ja vakaus ovat tässä kehityksessä tärkeässä roolissa, mutta ennen kuin ne ovat vahvistaneet paikkansa hallinnollisena toimijana, on jonkun täytettävä tyhjiö. Miten se tulevaisuudessa täyttyy, jää nähtäväksi¹⁹.

¹⁹ Tulevaisuusvalta on valtaa vaikuttaa tulevaisuusnäkyymiin eli siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana. SITRAN uusi opas esittelee

tulevaisuusvallan laajentamiseen liittyviä eettisiä periaatteita sekä tarjoaa käytännön ohjeita ja esimerkkejä. (Arkisto - Sitra, n.d.)

LÄHTEET

Ahmed, A. Y., Nor, F. A., Ahmed, M. Y., Osman, M. M., Ahmed, A. Y., Nor, F. A., Ahmed, M. Y., & Osman, M. M. (2023). Universal Health Coverage in Somalia: Charting the Path to Equitable Healthcare Financing and Governance. *Health*, 15(11), 1298–1317. <https://doi.org/10.4236/HEALTH.2023.1511085>

Arkisto - Sitra. (n.d.). Retrieved October 9, 2025, from https://www.sitra.fi/arkisto/?search_term=tulevaisuusvalta

Health Facility Mapping- - Google My Maps. (n.d.). Retrieved September 3, 2025, from https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1s8a_Typx5dN0WnkzI-_rvX6kkxsuR5Q&ll=5.608247318669796%2C48.39546779515239&z=7

Kinsey, C. P., Hansen, S. J., & Franklin, G. (2009). The impact of private security companies on Somalia's governance networks [Article]. *Cambridge Review of International Affairs*, 22(1), 147–161. <https://doi.org/10.1080/09557570802683888>

Reduction of Somali health budget after 2023 debt relief a betrayal - Amnesty International. (n.d.). Retrieved September 3, 2025, from https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/07/reduction-of-somalia-health-budget-a-betrayal/?utm_source=chatgpt.com

Somalia, October 2025 Monthly Forecast : Security Council Report. (n.d.). Retrieved November 25, 2025, from <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2025-10/somalia-41.php>

Suomen kehitysyhteistyö Somaliassa - Ulkoministeriö - Ulkoministeriö. (n.d.). Retrieved May 4, 2026, from <https://um.fi/kehitysyhteistyo-somalia>

Turkey signed two major deals with Somalia. Will it be able to implement them? - Somali Times. (n.d.). Retrieved November 25, 2025, from https://www.somalitimes.co.uk/turkey-signed-two-major-deals-with-somalia-will-it-be-able-to-implement-them/?utm_source=chatgpt.com

Turkish aid agency supports Somalia's development through over 500 projects. (n.d.). Retrieved November 25, 2025, from <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-aid-agency-supports-somalia-s-development-through-over-500-projects/3688291>

Väkiluvun kasvu hidastui vuonna 2025 | Tilastokeskus. (n.d.). Retrieved May 10, 2026, from <https://stat.fi/fi/julkaisu/cmg6f46k91y0e07w0qtdt6yl7>